

თინა შიოშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
(+995) 593-217-655, tina.shioshvili@bsu.edu.ge

მარადიული გაზაფხულის მითოსი სპერის ფოლკლორში ¹

Tina Shioshvili

Batumi Shota Rustaveli State University
Professor, Doctor of Sciences in Philology
(+995) 593-217-655, tina.shioshvili@bsu.edu.ge

The Myth of Eternal Spring in the Folklore of Speri

აბსტრაქტი: მარადიული გაზაფხულის მითი ცნობილია მსოფლიოს ყველა უძველესი ხალხის ფოლკლორისთვის. ქართულ გადმოცემებში ეს არქაული მითი მრავალი ვარიაციით არის დაფიქსირებული; ეს გადმოცემები უკავშირებს უჩვეულო ბუნებრივ მოვლენას - თოვს, რომელიც მოვიდა თამარ მეფის ეპოქაში. უძველესი ქართული მხარის, სპერის მკვიდრთა ისტორიულ მემკვიდრეობაში მარადიული გაზაფხულის მითი თამარის ეპოქას კი არ უკავშირდება, არამედ ქრისტიანობის დაცემის ისტორიულ მომენტს, რაც გამოიხატება ამ ოდესღაც მზიან და თბილ ქვეყნებში გამყინვარების დანწყებით.

საკვანძო სიტყვები: სპერი, მითი, მარადიული გაზაფხული, დაკარგული სამოთხე, ფოლკლორი, თხრობა, თამარ მეფე, ქრისტიანობა.

---

¹ მომზადებულია შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის „სპერი - ისტორიულ-ფილოლოგიური გამოკვლევა“ (FR-23-6916) ფარგლებში.

Abstract: The myth of eternal spring, also known as the lost paradise or the timeless moment of suspended time, is familiar to the folklore of all ancient peoples worldwide. In Georgian narratives, this archaic myth is documented in multiple variations; these narratives associate the loss of earthly paradise with an unusual natural phenomenon — snowfall — that occurred during the era of Queen Tamar. In the historical memory of the inhabitants of Speri, an ancient Georgian region, the myth of eternal spring or the lost paradise, akin to the traditions of Tao-Klarjeti, is not linked to the era of Tamar but rather to the onset of glaciation in these once sunny and warm lands. This event is tied to a tragic cultural moment in Georgian history — the decline of Christianity.

Keywords: Speri, myth, eternal spring, lost paradise, folklore, narrative, Queen Tamar, Christianity.

მრავალჭირგამოვლილი საქართველოს ერთ-ერთი ვრცელი და თვალწარმტაც უძველესი რეგიონი, ბაგრატიონთა საგვარეულოს სამშობლო სპერი 1578 წლიდან საბოლოოდ მიიტაცა ოსმალეთმა და, სამწუხაროდ, დღეს ის თურქეთის რესპუბლიკის ერზრუმის პროვინციის კუთვნილებაა.

ქართულად უბნობის ხუთსაუკუნოვანი „დიდი ლამის“ მიუხედავად, სპერის ზეპირსიტყვიერებაში (უფრო მეტი ვეპირსიტყვიერი აზროვნების გენეზისში) არც ისე ძნელია ქართული ძირების, ქართული საწყისების დაძვება, რაც 2024 წლის 16–23 აგვისტოს ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის სამეცნიერო ცენტრის თანამშრომლებმა შოთა რუსთაველის ეროვნული ცენტრის სამეცნიერო ფონდის კონკურსში (FR-23-6916)

გამარჯვებული პროექტის – „სპერი – ისტორიულ-ფილოლოგიური გამოკვლევა“ – ფარგლებში ჩატარებული კომპლექსური ექსპედიციის მიერ მოპოვებული მასალით დავადასტურეთ; ამ საშვილიშვილო საქმეში დიდი დახმარება გაგვინიეს მაღალკვალიფიციურმა აღმოსავლეთმცოდნეებმა: ბსუ პროფესორმა ზაზა შაშიკაძემ, ბსუ ასოცირებულმა პროფესორმა ლია ჭყონიამ და თურქეთის რესპუბლიკის ქალაქ რიზეს რეჯებ ტაიდ ერდოღანის უნივერსიტეტის ასოცირებულმა პროფესორმა გულ-მუქქერემ ოზთურქმა.

სპერელთა ისტორიულ მემსიერებას შემორჩენია ქართული ხალხური სიტყვიერებისათვის დამახასიათებელი სხვადასხვა უანრები, რომელთა ნამსხვრევებზე დაკვირვებაც კი ცხადყოფს, რომ ამ ნარატივთა ფესვები უსათუოდ საქართველოს წარსულში, ქართველური ტომების თავდაპირველ სააზროვნო მოდელთა სპექტრშია საძიებელი. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია სპერელთა ზეპირსიტყვიერებაში ბოლო დრომდე შემონახული მითოსი მარადიული გაზაფხულის, ანუ შერჩერებული დრო უჰამის, იგივე დაკარგული სამოთხის შესახებ.

დაკარგული სამოთხის მითოსს კარგად იცნობს მსოფლიოს ყველა უძველესი ხალხის მითოლოგია, თუმცა, როგორც მკვლევარმა ზურაბ კიკნაძემ აღნიშნა, ყველგან თავისებური, ორიგინალური სახე აქვს, რაც „დაკავშირებულია იმ ქვეყნის რეალიებთან (ლანდშაფტი, ტოპონიმია, ისტორიული წიაღსვლები, ფლორა, ფაუნა და სხვა), სადაც ის შეიქმნა“ (კიკნაძე, 2008; 61).

მრავალსაუკუნოვანი ქართული ფოლკლორიც, ბუნებრივია, კარგად იცნობს მარადიული გაზაფხულის, ანუ დაკარგული სამოთხის, მითოსურ ნარატივს, რომელიც ცალსახად უკავშირდება თამარ მეფის სახელს, მის ისტორიულ ეპოქას – „ოქროს ხანას“,

რომელიც ქართველი ხალხისათვის მიწიერ სამოთხედ აღიქმება ისტორიის მთელ მანძილზე და რომლის სათავეშიც იდგა ამ სამოთხის შემოქმედი – „მამა ობოლთა და მსაჭული ქვრივთა“ – ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში გამითურებული, ქვეყნისათვის თავდადებული მეფე ქალი (სიხარულიძე, 1961: 81, 254–261).

მარადიული გაზაფხულის მითოსის განფენილობის ველი საკმაოდ ფართოა როგორც საქართველოს სხვადასხვა რეგიონებში, ისე – მის ისტორიულ მხარეებში; ამ თვალსაზრისით ძალზე საინტერესოა დღეისათვის თურქეთის რესპუბლიკის შემადგენლობაში მყოფი უძველესი ქართული რეგიონების – ტაოსა და კლარჯეთის – ზეპირსიტყვიერება. ამ ძირძველი, ბოლო დრომდე ქართულად მოლაპარაკე, ჩვენებურების ისტორიულმა მესხიერებამ დღემდე შემოინახა ზოგადკაცობრიული იდეალების გამომხატველი მითოსი მარადიული გაზაფხულისა, თუმცა, აქაური ნარატივების ეპოქა ზოგადქართულისაგან გარკვეულწილად განსხვავებულია – ის ამ ადგილებში ქრისტიანი ბერების საცხოვრისის მოშლასთან ასოცირდება. ამგვარი სიუჟეტური განვითარება სრულიად ბუნებრივია საუკუნეთა მანძილზე მუსლიმური აღმსარებლობის სოციუმში, სადაც ქართველთა მიგრაცია თამარ მეფის ეპოქას ვეღარ დაუკავშირდებოდა; თუმცა, მითოსური მსოფლგაგებით, ესოდენ სანუკვარი ისტორიული ხანა აქაურთა მესხიერებაში მაინც ქრისტიანული ღვთისმსახურების მოშლასთან – ქრისტიანი ბერების („ქეშიშების“) ექსორიასთან ასოცირდება (შიოშვილი, 2022: 97; ჩოხარაძე, 2015: 292; შიოშვილი, მაჭუტაძე, 2023: 267–272; ბსუქცვა).

ტაოსა და კლარჯეთის ქართველთა ისტორიულ მესხიერებაში შემორჩენილი მარადიული გაზაფხულის მითოსის დარად, არც სპერში დადასტურებული ნარატივი უკავშირდება ჩვენი სასიქადულო მეფის სახელს, თუმცა, დარწმუნებით შეიძლება

ითქვას, რომ საუკუნეთა მიღმამდელ აქაურებსაც ექნებოდათ ბედნიერება, „მზე თამარისაგან“ ეგრძნოთ მისი უზენაესი მზრუნველობა, ეგრძნოთ ის სიკეთეები, რაც ჩვენი ქვეყნის ისტორიის ამ მონაკვეთში სუფევდა და მდიდარი წყარო იყო მითოსური რწმენა–წარმოდგენებისათვის. ამის დასტურად გვესახება მარადიული ზაფხულის სპერული მითოსური ნარატივი, რომელიც, სწორედაც, ერთის მხრივ მჭიდრო კავშირშია აქაურ რეალიებთან და მეორეს მხრივ ზოგადქართული მითოსის ვარიანტს წარმოადგენს.

ერზრუმის პროვინციის ისპირის რაიონის სოფელ დურუქოიდან (ძველი სახელია ქომბურე) ხუთი კილომეტრის მოშორებით, ზღვის დონიდან 210 მეტრის სიმაღლეზე, მდებარე მთის ფერდობი ერთ დროს ქვითკირით ნაშენ უძველეს ნაგებობათა ნანგრევებით არის მოფენილი. მნახველს აოცებს ალპური ზონის სიმწვანეში ჰატარ–ჰატარა გორაკებად დახვავებული ქვების სიმრავლე, რაც ოდესღაც სამონასტრო კომპლექსი უნდა ყოფილიყო. იქვე გადმოქუხს ანკარა, ცივი მთის წყაროც.

ადგილზე მისულებს მთქმელი, 62 წლის დავუთ აქდაში, მთაზე დამხედური ადგილობრივი მცხოვრებლების დასტურით, გვიყვება წინაპართაგან მოსმენილ გადმოცემას, რომლის თანახმადაც, აქ, ამ ადგილებში, ერთ დროს უცხოვრიათ ქრისტიანებს, ჰქონიათ ეკლესიაც („ქილისე“). ერთ დღესაც მღვდელს („ფაფაზს“) რძალი გაუგზავნია წყლის მოსატანად, თუმცა წყარო გაყინული დახვედრია. მთქმელი ხაზგასმით მიანიშნებს, რომ მანამდე ამ მიდამოებში, თურმე, იმდენად თბილი კლიმატი ყოფილა, რომ სოფლის მცხოვრებლებს ვენახიც ჰქონიათ გაშენებული.

რძალმა რომ წყლის ნაცვლად ყინული მიუტანა, მღვდელს უთქვამს:

„ – აქ ჩვენი ცხოვრება აღარ შეიძლება, აქედან უნდა წავიდეთო! – და წასულან ერზრუმისაკენ“ (ბსუქცვა).

არსებითად ასეთივე დასკვნა გამოაქვთ კლარჯელსა და ტაოელ ქრისტიან ბერებს, როცა დაადგინეს, რომ მათ ზემოთ არსებული მთის გადათეთრების მიზეზი თოვლის მოსვლა იყო:

„ – აქ ვერ ვიცხოვრებთ იმიტომ, თოვლი მოდის, ძალიან ისცივე იქნება!“ (შიოშვილი, 2017: 245);

„ – ე თოვლია, აქ ვეღარ ვიქნებით, თიბილ ადგილებში ნევენეთო!“ (შიოშვილი, 2022: 97).

როგორც დურუქოელი დავეთ აქდამისეული ნარატივიდან ვგებულობთ, ამ მიდამოდან ქრისტიანების წასვლა კლიმატის ცვლილებამ – გამყინვარებამ გამოიწვია ისევე, როგორც – ტაო–კლარჯელსა და სხვა ზოგადქართულ მითოსში გარკვეული ლოკალიდან (საყურადღებოა, რომ ეს ადგილი კი ყველგან ცალსახად მთაა) ქრისტიანთა მიგრაცია თოვლის მოსვლას უკავშირდება. მართალია, არც სპერელთათვის არის ეს ეპოქა ქართველთა დიდებული მეფე თამარის „ოქროს ხანა“, მაგრამ მათ ისტორიულ მეხსიერებასაც შემორჩენია ერთიანი ქართული კულტუროლოგიური სივრცის ტრაგიკული მოვლენა – ქრისტიანობის მოშლა ისტორიული სპერის მიწაზე.

ნიშანდობლივია, რომ დღეს თურქეთის რესპუბლიკის შემადგენლობაში მყოფ ისტორიული საქართველოს ძირძველ რეგიონებში (კლარჯეთი, ტაო, სპერი) ერთნაირად, ერთ პრიზმაში, აღიქმებოდა უცხოტომელთაგან ქრისტიანების აყრა მშობელი მიწიდან, რაც უამთასვლამ მითოსური ნარატივის ტრადიციულ ჩარჩოში მოაქცია. ამგვარად უნდა მოვიაზროთ მარადიული გაზაფხულის, ანუ დაკარგული სამოთხის, ახლადმიკვლეული სპერული ვარიანტიც.

ბიბლიოგრაფია

1. **ბსუქცვა** – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართველოლოგიის ცენტრის ფოლკლორული არქივი, ბათუმი;
2. **კიკნაძე**, 2008 – ზურაბ კიკნაძე, „ქართული ფოლკლორი“, თბილისი;
3. **სიხარულიძე**, 1961 – ქსენია სიხარულიძე, „ქართული ხალხური საისტორიო სიტყვიერება“, ტ. 1, თბილისი;
4. **შიოშვილი**, 2017 – თინა შიოშვილი, „კლარჯული ფოლკლორი“, თბილისი;
5. **შიოშვილი**, 2022 – თინა შიოშვილი, „ტაოური ფოლკლორი“, ბათუმი;
6. **შიოშვილი, მაჭუტაძე**, 2023 – თინა შიოშვილი, თამარ მაჭუტაძე, „მარადიული გაზაფხულის მითოსი ტაო-კლარჯეთის ფოლკლორში“. – აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კრებული „ქართველური მემკვიდრეობა“, ტ. 17, ქუთაისი;
7. **ჩოხარაძე**, 2015 – მალხაზ ჩოხარაძე, „ხანძთა და ათორმეტ სავანეთა“ მხარის სალოცავები“, ბათუმი.